

REDENJA U ZADRU POČETKOM 16. STOLJEĆA

Petar RUNJE
Ogulin

UDK 265.4:94(497.5 Zadar)“15“
Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 18. I. 2008.

Na temelju arhivskih spisa autor navodi brojna ređenja u zadarskoj nadbiskupiji početkom 16. stoljeća. Zadarske koludrice (opaticice) benediktinke i klarise imale su pravo imenovati svećenike na pojedine beneficije, kao što su kapele, crkve i oltari. Ninski biskup Juraj Divnić dugi niz godina redio je više stotina klerika kako za svoju ninsku biskupiju tako i za druge, kao i za redovničke zajednice.

Svaki ređenik trebao je imati dozvolu za ređenje i titul na koji se redio.

Ključne riječi: ređenje klerika, beneficij, patrimonij, Zadar, 16. stoljeće

U nepunih deset godina (1496. do 1505.) na zadarskoj nadbiskupskoj stolici izmijenilo se pet nadbiskupa: Ivan Robobelo (1496. do 1500.), Alojzije Cipico Trogiraniin (1503.), Aleksandar (1503. do 1504.), Ivan Cipico Trogiraniin (1504. do 1505.), a godine 1505. bio je imenovan Franjo Pisaura, Mlečanin koji je obnašao službu nadbiskupa u Zadru do 1530. godine. Iako su bili nadbiskupi, jedan od njih nije nikada posjetio svoju nadbiskupiju. Nadbiskup Franjo Pisaura, Mlečanin koji je imenovan nadbiskupom 1505., prvih desetak godina nije također posjećivao svoju nadbiskupiju.¹ U odsutnosti nadbiskupa nadbiskupijom upravljaju mjerodavna tijela, kanonički zbor, generalni vikar nadbiskupa i drugi dostojanstvenici. Za vrijeme zadarskoga nadbiskupa Franje Pisaura, Mlečanina (1505.-1530.), izmijenilo se nekoliko generalnih vikara.

U odsutnosti nadbiskupa najveći dio poslova u nadbiskupiji odvijao se po ustaljenom redu. Tako su se redili i novi klerici i svećenici. Pred ređenje kandidat je polagao ispite i dobivao slobodni list² od generalnog vikara da se može rediti. Ovdje navodim desetke ređenika (klerika u nižim i višim redovima kao i prezbiterat) kroz tri godine (1509.-1511.) u vrijeme odsutnosti nadbiskupa Franje Pisaura.

U vrijeme njegove odsutnosti službu generalnog vikara obnašalo je nekoliko istaknutih članova kaptola, i izvan kaptola. Po svojoj službi, u odsutnosti nadbiskupa, generalni vikar vodio je brigu o ređenjima novih klerika. Svaki svećenik, klerik, pripadao je jednoj biskupiji ili crkvenom redu. Jedno je pitanje ređenja klerika, svećenika, a drugo je pitanje imenovanja i uvođenja u neke službe kao što su sakristan,

¹ Carlo F. BIANCHI, *Zara Cristiana*, sv. I, Zadar, 1877.

² Vidi ovdje u molbi pisanoj bosančicom gdje svećenik moli biskupskog vikara neka izda dozvolu „lincieju“ za ređenje klerika. Usp. bilješku 38.

kapelan, župnik i slično. Opatice sestara sv. Marije (samostan benediktinki) i opatice sv. Nikole (samostan klarisa) u Zadru imale su pravo imenovati svećenika, kapelana oltara sv. Jeronima u katedrali sv. Stošije. Opatica Sv. Marije 8. siječnja izabire svećenika Bartola de Ugrinisa, a opatica Sv. Nikole bira svećenika Bernardina Račića. Kako opatica nije protiv svećenika Bartola de Ugrinisa, biskup imenuje, tj. potvrđuje svećenika Bartola.³ Oltar sv. Ivana Evanđelista u crkvi sv. Šime je jus patronatus obitelji Franje i Ivana Fanfonje i oni 8. siječnja 1493. biraju svećenika Krešula Slancolića, kojega i biskup potvrđuje u toj službi.⁴ Opatica samostana sv. Marije u Zadru Marketa Jurjević, 25. listopada 1527., nakon smrti Mateja de Matheisa, kapelana oltara sv. Marije od Milosrđa, u crkvi sv. Marije, zadnjega beneficijata, imenuje kapelanom dotičnog oltara Martina de Matheisa, svećenika u Zadru.⁵ Franjo i Ivan Fanfonja 13. travnja 1484., nakon smrti svećenika Šimuna Passinija, biraju Šimuna Zubčića, svećenika, kapelanom u crkvi sv. Ivana Evanđelista iznad luke zadarske, jer imaju „jus patronatus“ nad tom crkvom.⁶ Takvih i sličnih slučajeva u srednjem je vijeku bilo neobično mnogo. Tako u jednom području padovanske biskupije, krajem 15. stoljeća, od 144 beneficija padovanski je biskup mogao imenovati samo na njih pedeset i devet, tj. samo na 40% beneficija biskup je mogao imenovati svoga kandidata. Neka imenovanja pripadala su svjetovnim velikašima, neka rimskoj kuriji, neka redovničkim zajednicama i slično.⁷

Svećeničkom redu prethodili su niži i viši redovi. Za primanje redova Crkva je postavljala određene uvjete, kao što su dolično poznavanje tajna vjere, teološko-moralna izobrazba, određena dob. Isto tako tražila se i stručna sprema, a i sposobnost stjecanja znanja. Jedan od uvjeta za primanje tonzure, ulaska u klerički stalež, bio je, kako veli Dragičević: „... da imma znati Nauk karstianski, sctitt, i pisati“.⁸ Klerik je trebao poznavati svete obrede, molitvene formule i razne druge stvari. Pred ređenje polagali su se ispiti. Ispiti su u staro vrijeme redovito bili u srijedu pred kvatrenu subotu, kada su se i dijelili redovi.

Stjepan de Cortesijs (1498.-1532.) bio je dosta dugo arhiđakon zadarske nadbiskupije i vršio je dugo službu generalnog vikara zadarskih nadbiskupa Ivana Cipica i Franje Pensaura. Godine 1512. na njega je oslovio i poslao izjave svjedoka, napisane hrvatskim jezikom i glagoljicom, Ivan Mantaković, plovani i javni bilježnik u

³ Državni arhiv u Zadru (DAZD), SZN, Franciscus de GRISINUS, sv. II, svešč. 2, fol. 8, 8. I. 1492.(93.).

⁴ DAZD, SZN, F. GRISINUS, sv. II, svešč. 2, fol. 8, 8. I. 1492.(93.).

⁵ DAZD, SZN, Petrus de PAGO, sv. III, svešč. 3, fol. 3. 25. X. 1527.

⁶ DAZD, SZN, Johannes de SALODIO, sv. II, svešč. 2, br. 11, 13. IV. 1484.

⁷ Vincenzo BO, *Storia della parrocchia*, Vol. IV, Rim, 1992., 43.

⁸ Mijo DRAGICHIEVICH, *Ispitania svarhu sveti redova i Sakramenata*, Zadar, 1800., 61.

Baški: „Va Ihsi počtovanomu ocu gdnu i gdnu Stepanu arhižakanu i vikariju gdna arkebiskupa zaderskoga v Zadri.“⁹

Kako je arhidakon Stjepan Cortesijs bio više godina generalni vikar nadbiskupa, sačuvalo se i više potvrda i dozvola koje je podijelio kandidatima prije ređenja. U Zadru je bila škola za klerike, koju su vodili svećenici, pa su i oni davali preporuku za ređenja novim kandidatima, bilo za niže i više redove, kao i za svećeničko ređenje. Ako su se klerici pripremali kod svojih župnika, onda je župnik davao preporuku za ređenje i upućivao ih na ređenje. Razumljivo da je i u tom slučaju svaki kandidat trebao dobiti dozvolu generalnog vikara, u odsutnosti nadbiskupa.

U Zadru 21. svibnja 1509. Stjepan de Cortesijs, arhidakon i generalni vikar zaderskoga nadbiskupa Francisca Pisaurija, daje dozvolu Lovri Sparčiću, đakonu iz Ugljana, u zaderskoj biskupiji, da primi svećeničko ređenje od katoličkog biskupa koji je u zajedništvu s Apostolskom stolicom.¹⁰

Stjepan de Cortesijs 19. prosinca 1509. daje dozvolu Ivanu Skuleu, sinu magistra Nikole, drvodjelca (fabri lignarii), đakonu, da ga za svećenika zaredi Juraj Divnić, ninski biskup.¹¹ Isti dan 19. prosinca 1509. daje dozvolu Pavlu, sinu Blaža Berčića, i Jakovu Stojmiloviću, klericima, da prime tonzuru i četiri niža reda od biskupa Jurja Divnića.¹² Stjepan de Cortesijs 19. prosinca 1509. daje dozvolu Tomi, sinu Jurja Tomaševića zvanog Turčin, nastanjenog u Zadru, da od bilo kojega biskupa u zajedništvu sa Svetom Stolicom primi tonzuru na očinski patrimonij.¹³ Stjepan de Cortesijs dao je 15. prosinca 1509. dozvolu subđakonu Grgi, sinu pokojnoga Petra Zagorca iz Sutomišćice, da se zaredi za đakona.¹⁴

Stjepan de Cortesijs, 19. prosinca 1509. daje dozvolu zaderskom kleriku Donatu iz Kotora, sinu pokojnoga Pavla Pasqualibusa, da se redi za subđakona.¹⁵ Stjepan de

⁹ DAZD, SZN, Matheus SONZONIUS, sv. VI, 1512. Vidi: Petar RUNJE, Bilježnički spisi Ivana Mantakovića iz Baške u Zadru, *Teološki časopis*, 13, Rijeka, 2005., 165-174.

¹⁰ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 21. V. 1509. „ut juxta petitionem tuam valeas a quocumque Episcopo catholico gratiam et comunem apostolice sedis obtinuat...“ O većini ređenika s ovog popisa imamo pokoji sitni podatak iz kasnijeg razdoblja. Ovdje ću u pojedinu bilješku navesti napomene samo za nekoliko kasnije spominjanih svećenika. Po svemu izgleda da se najveći dio ređenika služio glagoljicom.

¹¹ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 19. XII. 1509. „Ut a Reverendissimo in Christo patre et domino Domino Georgio Diphnico Dei gratiam Episcopo nonensis dignissimo statutes ad sacrum presbiteratus ordinem rite te facias promoveri valeas...“

¹² DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 19. XII. 1509.

¹³ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 19. XII. 1509. „Dilecto nobis In Christo Thome filio legitimo Ser Georgij Thomasevich nuncupati Turcini...“

¹⁴ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 15. XII. 1509. „Dilecto nobis in Christo subdiacono Gregorio qu. Petri Xagoraz de Insula Ste Euphemie Jadrensis dioceses salutem in domino ut a quocumque Reverendissimo episcopo catholico communionem et apostolice sedis gratiam...“

¹⁵ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 19. XII. 1509.

Cortesijs dao je dozvolu za ređenje za akolita Šimunu Dušanoviću u Zadru i neka ga zaredi Juraj Divnić, ninski biskup.¹⁶ Isti dan, 21. prosinca 1509., Stjepan de Cortesijs dao je dozvolu da se redi za subđakona klerik Šimun de Nassis, također za subđakona daje dozvolu Grgi, sinu Mateja Angelovića, neka ih redi Juraj Divnić, ninski biskup, zatim da se redi za subđakona Matej, sin Jurja Matiaševića.¹⁷

Stjepan de Cortesijs, arhiđakon zadarski i generalni vikar nadbiskupa, u subotu 16. ožujka 1510. daje dozvolu kleriku Luki, akolitu, sinu Luke Stosinića iz Brbinja na Dugom otoku, neka ga zaredi za subđakona Juraj Divnić, ninski biskup.¹⁸ Nekoliko mjeseci kasnije, točno 2. studenoga 1510., Stjepan de Cortesijs, arhiđakon zadarski, dao je dozvolu subđakonu Luki „de Verbigno lingua sclava“ neka se redi za đakona.¹⁹ Samo nekoliko dokumenata ima oznaku za klerika, tj. ređenika, da je „de lingua sclava“, kao i kod ovoga ređenika, jednom je upotrijebljen naziv glagoljaš drugi puta nije. Za više svećenika ređenih u ovom razdoblju znamo iz drugih izvora da su bili glagoljaši, a ovdje se ne navode kao glagoljaši.

Vidjeli smo da je 21. prosinca 1509. Šimun de Nassis zaređen za subđakona, a tri mjeseca kasnije, tj. 29. ožujka 1510., Šimun de Nassis, subđakon, dobiva dozvolu za đakonsko ređenje.²⁰ Isto tako Blaž Berčić zaređen je na četiri niža reda u prosincu 1509. godine, a 29. ožujka 1510. dobio je dozvolu za subđakonat.²¹

Stjepan de Cortesijs, arhiđakon zadarski, 6. svibnja 1510. godine daje dozvolu Rubinu, sinu časnoga gospodina ser Šimuna de Pisaura, neka se redi na četiri niža reda.²²

Stjepan de Cortesijs, arhiđakon zadarski, na molbu časnoga gospodina Lovre de Boschetusa, strica klerika Jeronima, sina pokojnoga Šimuna, daje tom kleriku dozvolu da primi tonzuru i četiri niža reda koja neka mu podijeli Juraj Divnić, ninski biskup, na naslov očinskih dobara.²³

Stjepan de Cortesijs, arhiđakon zadarski 20. rujna 1510. daje dozvolu trojici ređenika da se rede, i to subđakonu Šimunu (Ansinoviću ?), subđakonu zadarske crkve, red đakona, i da se redi izvan svoje biskupije,²⁴ zatim Sebastijanu, sinu Nikole

¹⁶ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 21. XII. 1509.

¹⁷ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 21. XII. 1509. Svećenik Šimun da Nassis 7. veljače 1522. godine po dozvoli lateranske palače pozakonjuje kćer časnom mužu Filipu zadarskom, monšionariju i zborovodi. DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. III, 7. II. 1521.(22.).

¹⁸ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 16. III. 1510. „Dilecto nobis in Christo Luce clerico filio Luce Stosinich de Insula Verbignij Jadrensis dioceses...“.

¹⁹ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 2. XI. 1510.

²⁰ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 21. XII. 1509. i 29. III. 1510.

²¹ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 29. III. 1510.

²² DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 6. V. 1510.

²³ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 9. IX. 1510.

²⁴ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 20. IX. 1510.

Smokvice, subđakonu, da se redi za đakona,²⁵ i subđakonu Viti Viličiću iz Zemunika neka se redi za đakona za zadarsku biskupiju.²⁶ Isti dan, 20. rujna 1510., udijelio je dozvolu Petru Liviću iz Starošana „de littera sclava“ da se redi na četiri niža reda.²⁷

Svećenik Stjepan de Cortesijs, arhidakon zadarski, u svojoj rezidenciji u Zadru pokraj crkve sv. Salvatora, 18. rujna 1510. udijelio je paškim klericima dozvolu za ređenje i to:

đakonu Jurju Stipišiću
Jurju Crnjakoviću, subđakonu (nečitljivo prezime)
Mateju Šimatoviću, subđakonu,
Dominiku Peričiću, subđakonu
Jurju Pančiću, akolitu
Cvitku Cvitkoviću, akolitu
Martinu Milutiniću, akolitu
Jurju Cokuliću, akolitu.

Zatim odmah dodaje da je za svećenika ređen đakon Juraj Stipišić. Za đakone su ređeni:

Juraj Crnjaković, subđakon
Matej Šimatović, subđakon
Dominik Peričić, subđakon.
Za subđakone su ređeni:
Juraj Pančić
Cvitko Cvitković
Martin Milutinić i
Juraj Cokulić.

Dodaje 20. rujna 1510.: svećenik i arhidakon Stjepan de Cortesijs podijelio je službene potvrde paškim ređenima.²⁸

Arhidakon Stjepan de Cortesijs, generalni vikar nadbiskupa zadarskoga, udjeljuje Franji Cedulinisu, zadarskom plemiću i arhiepiskopu zadarskom, posebnu

²⁵ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 20. IX. 1510. Svećenik Sebastijan pokojnoga Nikole Smokvica „alias Sabich“, 21. prosinca 1523. prodaje kuću kovača u Zadru u području Sv. Ivana, DAZD, SZN, Jeronimus RAVAGNINUS, sv. I, svešč. 2, fol. 3, 21. XII. 1523.

²⁶ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 20. IX. 1510. Tridesetih godina 16. stoljeća svećenik Vito Viličić župnik je u Zemuniku. Njegov stric, svećenik Cvitan, 14. veljače 1532. župnik u Bokanjcu, piše oporuke i imenuje Vitu Vileničića izvršiocem svoje oporuke i nešto mu ostavlja i preporučuje se u njegove molitve. DAZD, SZN, Johannes Micheal MAZZORELLUS, sv. III, svešč. 6, Op. br. 6, 14. II. 1532. Godine 1536., 17. svibnja, svećenici glagoljaši s kopnenog područja zadarske nadbiskupije šalju među ostalim predstavnika i svećenika Vitu Vileničića, župnika u Zemuniku, mletačkom duždu neka mole za oprost od podavanja jer su veoma iscrpljeni i pritiješnjeni siromaštvom. DAZD, SZN, J. M. MAZZARELLUS, sv. I, svešč. 2, fol. 3, 17. V. 1536.

²⁷ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 20. IX. 1510.

²⁸ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 18. IX. 1510. i 20. IX. 1510.

dozvolu da može kod bilo kojega biskupa u zajedništvu sa Svetom Stolicom primiti tonzuru, četiri niža reda, subđakonat i đakonat. Taj čin generalni vikar hvali jer je nadahnut željom za savršениjim životom.²⁹

Časni muž Stjepan de Cortesijs 18. prosinca 1510. daje dozvolu osmorici klerika iz Paga; Nikoli Ruiću, Ivanu Filipu Martinoviću, Jurju (nečitljivo prezime), Mateju pokojnoga Jurja (nečitljivo prezime) Martinu pokojnoga Petra i Luki (nečitljiva prezimena) i Šimunu Radišiću i Franji Petričiću da im Ivan Corona, albanski nadbiskup, koji se nalazi u Zadru, podijeli niže redove.³⁰ Ivan Corona bio je provincijal dominikanaca i predavao je neko vrijeme na zadarskom veleučilištu.

Arhiepzbiter Stjepan de Cortesijs u prosincu 1510. daje dozvolu kleriku Nikoli Škrinjariću iz Zadra da mu podijeli albanski biskup Ivan Corona red đakonata u Zadru.³¹ Isti dan daje dozvolu Šimunu Budivojeviću da mu Ivan Corona podijeli red subđakonata. Isti dan vikar daje dozvolu da Jakov Marković primi red akolitata od Ivana Corone, albanskoga biskupa. Zatim daje dozvolu Jakovu Stojmiloviću da primi red subđakonata od biskupa Ivana Corone. Zatim daje dozvolu Jeronimu, sinu Jakova obučara, da primi neki od redova (nečitljivo jer je uništen papir).³²

Stjepan de Cortesijs, zadarski arhiđakon i vikar nadbiskupa, 20. prosinca 1510. godine daje dozvolu đakonu Luki „de Verbigno lingue slave“ zadarske nadbiskupije da ga zaredi za svećenika Ivan Corona, albanski biskup.³³

Stjepan Cortesijs, arhiđakon 20. prosinca 1510. daje dozvolu subđakonu Jurju Kapitaniću da ga redi za đakona Ivan Corona, albanski biskup.³⁴ Isti dan daje kleriku Stjepanu, sinu magistra Nikole „de Spalato“ Lalislavića, iz zadarske nadbiskupije, da primi red akolitata.³⁵ Isto tako daje dozvolu kleriku subđakonu Petru, sinu Fabijana, mornara, da primi red đakonata u Zadru.³⁶

²⁹ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 20. XI. 1510. Vrijedno je navesti da je Franjo Cedulinis bio arhiepzbiter zadarske crkve i 1532. godine, kako nalazimo pribilježeno na glagoljskom Pašmanskom brevijaru. Vjekoslav ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi*, JAZU, sv. I, Zagreb, 1969., 110. Veoma interesantan podatak donosi o ovom arhiepzbiteru I Bianchi, koji uz druge pojedinosti donosi da je umro u 102. godini života. Carlo Fed. BIANCHI, *Zara...*, 207.

³⁰ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 18. XII. 1510.

³¹ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 18. IX. 1510.

³² DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 18. IX. 1510. Godine 1529., 4. studenoga, svećenik Jakov Stojmilović, u Zadru kupuje kuću od priora Antonina sv. Krševana za 28 i pol zlatnih dukata. DAZD, SZN, Michael de ZANDONATIS, sv. I, svešč. 2, 4. XI. 1529.

³³ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 20. XII. 1510.

³⁴ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 20. XII. 1510.

³⁵ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 20. XII. 1510.

³⁶ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 20. XII. 1510.

GLAGOLJICA I ĆIRILICA U BISKUPSKOJ KANCELARIJI

Čini mi se posebno vrijednim navesti da se već na početku 16. stoljeća u nadbiskupskoj kancelariji u Zadru upotrebljava uz glagoljicu i bosančica. Naime, godine 1512. nalazimo dopis svećenika Protka Protkovića iz sela Vlašića na otoku Pagu, koji piše arhiepzbiteru zadarskom glagoljicom. U tom dopisu svećenik Protko Protković moli biskupsku kancelariju neka se podijele sveti redovi trojici klerika.³⁷

Druga molba, pisana bosančicom 1511. godine, poslana je nadbiskupovu generalnom vikaru Vinturiniću i u njoj se moli neka se podijele sveti redovi i dade potvrda o ređenju. Cijeli tekst glasi:

VA IME BOŽE AMEN
V ISKRSTU VISOKO POČTOVANOMU I USVEM IZBRANOMU
I PLEMITOMU GNU VIKREJU I NAMSNIKU
ARHIBISKOPOVU I DOSTINOMU \DOMINU\ GDNU DOMINU
GRGURU VINTURINIĆU ŠALU K V|A|ŠOJ MILOSTI
MOGA ŽAKNA MOLIMO VAŠU MILOST DA BI STE
MU DALI LINCIEJU NA REDU AI DOP (nečitljiva riječ)
BRA POLANE GNA PERA I ŠIME KAPELAN A SLUGA
VAŠE MILOSTI I BOG VAS VESELI AMEN.

18 aprilis 1511

la dimissoria al presente zago ad ordinem subdiaconatus

Johannes Matheus

Donatus Britanicus³⁸

Tijekom 1511. godine Donat Britanicus, zadarski kanonik, vršio je službu arhiepzbitera kao zamjenik Stjepana de Cortesijsa, generalnog vikara zadarskoga nadbiskupa. U Zadru 15. travnja 1511. daje otpusno pismo kleriku Donatu Lanciću iz Sutomišćice, kojemu dodaje uz ime „lingua sclava“ i traži neka mu ninski biskup Juraj Divnić podijeli red subđakonata u Zadru.³⁹ Donat Britanicus 18. travnja 1511. daje dozvolu Ivanu, sinu Ante Ratkovića iz Paga, našavši ga sposobnim da primi prvu tonzuru, koju neka mu podijeli Juraj Divnić, ninski biskup.⁴⁰ Isti dan, tj. 18. travnja

³⁷ Vidi ovdje bilj. 54.

³⁸ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, Danas se taj tekst nalazi na početku sveščića pod godinom 1509., kao i onaj drugi glagoljicom pisani. Ranije su se nalazili na mjestu prema kronološkom redu.

³⁹ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 15. IV. 1511. „Donatus Britanicus canonicus ecclesie Jadrensis Reverendissimi in Christo patris et domini domini Francisci Pisauro divina miseratione Archiepiscopi Jadrensis dignissimi in spiritualibus et temporalibus vicarius generalis loco Reverendi patris domini Stephani de Corthesiis speciliter constitutus. dilecto nobis in Christo clerico Donato Lancich de Insula Ste Euphemie in lingua sclava officianti dioceses Jadrensis salutem in domino.“

⁴⁰ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 18. IV. 1511.

1511., Donat Britanik daje otpusno pismo Ivanu Matasoviću s Pašmana, kleriku u nižim redovima, neka mu ninski biskup Juraj podijeli red subđakonata.⁴¹

10. lipnja 1511. Donat Britanicus daje otpusno pismo Donatu Lanciću iz Sutomišćice, subđakonu, neka mu ninski biskup Juraj Divnić podijeli red đakonata.⁴² U ovom spisu Donat Lancić nije oslovljen kao glagoljaš za razliku od spomenutog slučaja kada mu je pred dva mjeseca dao dozvolu za ređenje na subđakonat. 13. lipnja 1511. (vrlo loš papir) Donat Britanicus podijelio je nekolicini klerika dozvolu za ređenja. Tako klerik Marko Frančić prima red akolitata. Isto tako isti dan klerik Martin Jurić iz Sali prima red akolitata. I Luka (prezime, uništen papir, na dnu stranice nečitljivo) iz Lukorana prima red akolita.⁴³

Donat Britanicus, arhidakon i generalni vikar zadarskoga nadbiskupa, 13. lipnja 1511. podijelio je dozvolu za ređenja sljedećim klericima:

Đakonu Viti Vilenčiću, iz Zemunika, daje ovlast neka od bilo kojeg biskupa u zajednici sa Svetom Stolicom primi svećenički red.

Jurju Milinoviću iz Kukljice, neka primi red akolitata.

Donatu Lovre Jadrijevića iz Banja, neka primi red akolitata.

Ivanu Matasoviću iz Pašmana, neka primi red đakonta.

Martinu Godanoviću iz Rogova, neka primi red akolitata.

Grgi Mironiću iz Ugljana, neka primi red akolita.⁴⁴

Nakon ovih dozvola podijeljenih od Donata Britanicusa, dozvole za ređenja ponovno izdaje Stjepan de Cortesijs, arhidakon. Stjepan de Cortesijs 19. rujna 1511. podjeljuje dozvolu Mateju Mikuličiću iz Vrgade, neka primi red akolitata.⁴⁵ Isti dan također podjeljuje dozvolu Ivanu, sinu Blažovu iz Pašmana, neka primi red akolitata.⁴⁶

Stjepan de Cortesijs 20. prosinca 1511. daje otpusno pismo kleriku Grgi Mirkoviću za zadarsku nadbiskupiju, neka primi red đakonata.⁴⁷

⁴¹ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 18. IV. 1511.

⁴² DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 10. VI. 1511.

⁴³ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 13. VI. 1511.

⁴⁴ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 14. VI. 1511. Svećenik Grgo Mirojić, sin pokojnoga Pavla, bio je župnik u predgrađu Zadra, 10. svibnja 1538. sastavio je svoju oporuku i odredio petorici svećenika neka govore za njega gregurevske sv. mise i druge legate. Sjetio se s malim darovima nekolicine svećenika otočnih i gradskih. Posebno se sjeća bratovštine svećenika glagoljaša; „Item reliquit eius omnes libros in litteris Illyricis dicte fraternitati presbiterorum littere Illyrice ut oret Deum pro anima sua.“. DAZD, SZN, J. M. MAZZARELLUS, sv. II, svešč. 4, Op. br. 38. 10. V. 1538.

⁴⁵ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 19. IX. 1511. Andrija pokojnoga Stjepana Prodanića iz Vrgade, 16. siječnja 1522. dao je dio zemlje svojem rođaku svećeniku Mateju Mikuličiću iz Vrgade i preporučio mu se u molitve. Usp. DAZD, SZN, Jeronimus RAFAGNINUS, sv. I, svešč. 2, fol. 2. 16. I. 1522.

⁴⁶ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 19. IX. 1511.

⁴⁷ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 20. XII. 1511. Godine 1536., 17. veljače sastavlja oporuku Pavao pok. Krešula Raličić u Zadru i među ostalim određuje neka izgovara jednu gregurevsku

Tijekom 1512. godine bilo je više ređenja, a dozvolu je uz Stjepana de Cortesijsa davao i svećenik Petar de Andreis u Zadru, koji se oslovljava redovito kao doktor obaju prava.

Stjepan de Cortesijs 8. travnja dao je dozvolu kleriku Nikoli Rujicu iz Paga da primi red akolitata.⁴⁸

Isti dan 8. travnja 1512. Stjepan arhiđakon podjeljuje dozvolu đakonu Šimunu Ugrinoviću, neka ga ninski biskup zaredi za svećenika.⁴⁹ Nekoliko dana kasnije, 16. travnja 1512., Stjepan de Cortesijs daje otpusno pismo subđakonu Sebastijanu, zadarskom kleriku, neka ga ninski biskup zaredi za đakona.⁵⁰

Nekoliko dana ranije, 10. travnja 1512., dozvolu je podijelio Stjepan de Cortesijs, kleriku Šimunu, zadarskom (ne donosi prezime) neka ga ninski biskup zaredi za akolita.⁵¹ Isto tako podijelio je dozvolu Grguru, sinu Šimunovu, neka primi četiri niža reda od Jurja Divnića, ninskoga biskupa.⁵²

Stjepan de Cortesijs 3. lipnja 1512. Ivanu Donatu, kanoniku zadarskom, daje dozvolu neka primi red subđakonata jer želi služiti vjerno Crkvi i nalazi ga sposobnim za svete redove.⁵³

Zatim se u spisima nalazi kratki vrlo teško čitljiv zapis koji se odnosi na ređenje klerika glagoljaša „de sclavo... zagi nostri Petar Catich et Zuane Radoycho e Hieronimo Scocinich zagi Pagensi la vostra humanita che inventa ordinarli Petra et Zuane a epistula e Hieronimo de prima tonsura. Presbiter Protchus de Vlasich“.⁵⁴

„Petar de Andreis, doktor prava u službi nadbiskupa Franje Pisaura, Kristoforu, sinu pokojnoga Kreše Rafaelovića de Nassisa, zadarskom plemiću, pozdrav u

sv. misu svećenik Grgo Mirković, župnik u predgrađu Zadra. DAZD, SZN, Johannes Michael MAZZARELLUS, sv. II, svešč. 4, fol. 1, 17. II. 1536.

⁴⁸ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 8. IV. 1511.

⁴⁹ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 8. IV. 1512.

⁵⁰ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 16. IV. 1512.

⁵¹ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 10. IV. 1512.

⁵² DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 10. IV. 1512.

⁵³ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 3. VI. 1512. Kanonici su mogli biti a da i nisu svećenici, pa čak niti u višim redovima subđakonata i đakonata.

⁵⁴ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, bez datuma. Evo cijeli tekst na hrvatskom zapisan glagoljicom:

„V HI' POČTOVANOMU IZVELIČENOMU GDU JURJU DIVNIĆU
BISKUPU PRED KOGA PRIDU ŽAKNI NAŠI PETAR KA
TIĆ' IVAN' RADOIKOVI' I EROLIM SKOCINIĆ' ZA KI
H' MOLIM' VAŠU MILOST DA BISTE IH' RE
DILI PETRA I IVANA OD PIŠTOLE A EROL
IME OD KAVKE
DOM' PROTKO PROTKOV
VIĆ'A Z VLAŠĆ“

Gospodinu. Budući da je Nikola tvoj brat za tebe želio da primiš crkvenu službu to Ti dajemo dozvolu da možeš od bilo koga biskupa u zajedništvu sa Svetom Stolicom primiti tonzuru.“ Uz tu crkvenu službu daje mu i druge ovlasti što on može podijeliti.⁵⁵

Ludovik, kardinal, svećenik sv. Marcele, 13. studenoga 1512. daje dozvolu kleriku zadarskom Ivanu Kašiću iz Paga, uz znanje svoga biskupa, od bilo kojega katoličkog biskupa neka pristupi „ad omnes sacros etiam presbiteratus ordines promoveri“ jer ga nalazi sposobna i prikladna za svetu službu.⁵⁶ Mjesec dana nakon toga Petar de Andreis, trogirski kanonik i generalni vikar zadarskoga nadbiskupa, daje slobodni list kleriku Ivanu Cassiju, iz Paga da primi redove, uključujući i prezbiterat kod biskupa u zajedništvu sa Svetom Stolicom.⁵⁷ Po svemu sudeći, Ivan Kašić je student negdje na nekom vanjskom sveučilištu i dobiva pozitivno mišljenje od pretpostavljenih.

Iako su svećenici i klerici bili ređeni na obiteljske patrimonije i plemićke beneficije, svaki klerik trebao je pripadati određenoj biskupiji, tj. imati svoga vlastitoga biskupa ili pak pripadati redovničkoj zajednici. Biskup nije mogao dijeliti klericima drugih biskupija redove, osim uz suglasnost i dozvolu mjesnog ordinarija, tj. njegove kancelarije, kao što je u našem slučaju zadarski arhiđakon, tj. biskupov generalni vikar.

Kroz tri godine bilo je dosta ređenja. Za neke od ređenika imamo potvrdu i o njihovu kasnijem djelovanju. Za većinu ređenika smatram da su bili glagoljaši.

U odsutnosti zadarskoga biskupa Franje Pisaura, u Zadru je od 1522. do 1528. godine Juraj Divnić, ninski biskup, zaredio više stotina klerika. Neki su bili za zadarsku, ninsku, modrušku ili neke druge biskupije. Neki od ređenika bili su članovi redovničkih zajednica. Ninski biskupi imali su rezidenciju u Zadru, a Juraj Divnić, nastanjen u Zadru, vjerno je posjećivao svoje stado i ninsku biskupiju. On je i u odsutnosti zadarskih nadbiskupa vršio vjerno biskupsku službu i podijelio svete redove brojnim zadarskim klericima i svećenicima. I ovaj nas prilog upućuje na lik zaboravljenog velikana naše prošlosti.

Drugi biskupi vjerojatno su bili više slučajni prolaznici ili su se poslovno zadržavali u gradu Zadru i po potrebi vršili biskupske službe posvećivanja i ređenja klerika. Biskup Ivan Corona bio je često u službi u Zadru, gdje je ranije bio provincijal i profesor, član braće dominikanaca.

Zadar je bio značajan duhovni, kulturni i upravni centar dok se je nalazio u sklopu Mletačke Republike. U grad su svraćali uglednici svih profila: diplomati, plemići, prelati, biskupi i provincijali, bilo na prolazu prema Veneciji, Rimu, bilo u raznim drugim pravcima, u misijama duhovne, društvene i kulturne prirode.

⁵⁵ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4. Nema datuma po položaju odgovara od lipnja do prosinca 1512.

⁵⁶ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, XI. 1512.

⁵⁷ DAZD, SZN, M. SONZONIUS, sv. IV, svešč. 4, 17. XII. 1512.

Petar RUNJE: ORDAINMENTS IN ZADAR
AT THE BEGINNING OF THE 16th CENTURY

Summary

On the basis of archival documents the author lists numerous ordainments in the Zadar archbishopric at the beginning of the 16th century. Benedictine and the Poor Clares nuns (sisters) in Zadar had the right to name priests to a particular benefice such as chapels, churches and altars. During a length of years the bishop of Nin Juraj Divinić ordained several hundred clerics for the Nin bishopric itself, for other bishoprics as well as for other monastic orders. Each person who was to be ordained had to have permission to be ordained and the title under which one would be ordained.

Key words: ordainment of clerics, benefice, patrimony, Zadar, 16th C.

